Simpo PDF Merge and Split Unregistered Version - http://www.simpopdf.com

موعودپژوهی/ سال پنجم/ شماره نهم / سال ۱۴۰۲/۸۹-۱۱۱

شخصیت‌شناسی امام مهدی عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف دراندیشه قرآنی مقام معظم رهبری مدظله

انسیه زهرا [۱]

چکیده

یکی از اعتقادات مشترک بین ادیان ابراهیمی و اسلام بحث منجی موعود است. اعتقاد به منجی، انسان را از بن‌بست های ناامیدکننده رها می‌کند و افق های روشن و امیدوارکننده در پیش چشم او می‌گشاید، اما تلاش دشمنان همواره بر این است تا چهره خشن و مخوف از منجی موعود ادیان نشان دهند و جایگزین‌های تقلبی و پوچ به‌جای آن بنشانند. ازاین‌رو، با ساخت فیلم‌های آخرالزمانی، شخصیت منجی را تحریف شده و ضد صلح و بشریت معرفی می‌کنند. فرهنگ مهدویت دربین مسلمین چنان‌که باید مورد توجه قرار نگرفته و تلاش وهابیت نسبت به حذف این اعتقاد قابل توجه است. ازاین‌رو، بحث مهدویت و شخصیت شناسی امام مهدی عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف ضروری است؛ زیرا یکی از بزرگ‌ترین و خطرناک‌ترین انحرافاتی که در جامعه اسلامی رخ داده انحراف از مسیر امامت، کوتاهی در شناخت امام زمان عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف و انتخاب افراد نااهل درقالب خلیفه بوده است. شناسایی صفات و ویژگی‌های امام غایب ازمنظر نایب ایشان بهتر می‌تواند در شرایط حساس کنونی غیبت، راهگشا و نقش‌آفرین باشد. پژوهش حاضر، شخصیت‌شناسی امام مهدی عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف در اندیشه قرآنی مقام معظم رهبری را باروش توصیفی-تحلیلی بررسی می‌کند. بنابراین، برخی از ابعاد شخصیت امام زمان عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف از ذاتی، حسب‌ونسب، شخصی و نوعی بودن ذات امام و صفاتی مانند وارث انبیای الهی، حجت خدا، مظهر عدل، خورشید فروزان هدایت، ملجأ و قطب عالم، مصلح کل و سایر خصوصیاتی که مقام معظم رهبری باتوجه به آیات و روایات بیان کرد، بررسی می‌شود.

واژگان کلیدی: شخصیت امام زمان عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف، اندیشه قرآنی، مقام معظم رهبری مدظله، مهدویت، اوصاف امام مهدی عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف.

---

۱. دانش‌پژوه کارشناسی تفسیر و علوم قرآن، مجتمع آموزش عالی بنت‌الهدی، جامعه‌المصطفی العالمیه، قم، ایران.

ORCID ID: 0009000572513408

Simpo PDF Merge and Split Unregistered Version - http://www.simpopdf.com

۱. مقدمه

مهدویت، پیشینیه تاریخی دارد، از بنیادی‌ترین اعتقادات مسلمانان است و درمیان دیگر ادیان نیز بانام مصلح جهانی مورد توجه قرار گرفته است. ارائه غلط موضوع مهدویت و وجود پاره‌ای از سخنان نادرست و بی‌اساس درباره شخصیت آسمانی امام مهدی عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف موجب شده است که چهره‌ای غیرواقعی و اسطوره‌ای از ایشان ترسیم شود، پس باید کوشش شود که با بررسی تطبیقی روایت‌ها و دقت‌نظر در آنها جنبه‌های شخصیت امام عصر عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف چهره‌ای معقول و مهربان ترسیم شود. دشمنان تفکر و اعتقاد به مهدویت که این اندیشه را به‌زیان خود می‌دانند همواره تلاش کرده‌اند تا آن‌را از اذهان مردم بزدایند و یا مفاهیم اعتقاد به مهدویت را تحریف کنند. بنابراین، امروز در نقطه مقابل این تلاش دشمنان باید به‌سمت اعتقاد، عمل، تبلیغ و تبیین حقیقت مهدویت حرکت کرد. استکبار جهانی و صهیونیزم در تلاش هستند تا ملت‌های زیر سیطره آنها به وضع تحمیل‌شده عادت کنند و آن‌را رنگی ثابت، ابدی و تغییرناپذیر بپندارند. قدرت‌های استکباری‌خواهان غفلت، خواب‌آلوده بودن، نداشتن آرمان و عدم تحرک ملت‌ها هستند و چنین وضعی را بهشت خود می‌دانند، اما انتظار فرج موجب می‌شود که انسان به وضع موجود قانع نباشد و بخواهد به وضع بهتر و برتری دست پیدا کند. در نوشتار حاضر باروش توصیفی-تحلیلی و کتابخانه‌ای، برخی از صفات امام مهدی عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف مانند حجه‌الله، خلیفه‌الله، وارث انبیا، مظهر عدل و مظهر حق و ملجأ و قطب عالم و... از بیانات مقام معظم رهبری ظله استخراج شده و به آیات و روایات استناد داده می‌شود.

۲. شخصیت امام مهدی عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف

در نگاه شیعی به مقوله مهدویت، مهدی موعود شخصی است زنده و حاضر در جامعه که پدرش امام حسن عسکری علیه‌السلام و مادرش نرجس نام دارد که از نظرها غایب شده و به‌صورت پنهانی زندگی می‌کند تا خداوند متعال اذن ظهور دهد. مسئله اصلی در مهدویت این است که شیعه با این اندیشه زندگی و مشروعیت می‌یابد و اعتقاد به حضور امام غایب که همان مصلح موعود همه ملت‌هاست باعث شده که شیعه، پویایی و نشاط خاصی داشته و زنده‌ترین دین و مکتب در دنیا

Simpo PDF Merge and Split Unregistered Version - http://www.simpopdf.com

باشـد. به‌همین‌دلیل انتظار شـیعه برای ظهور منجی، انتظاری پویا، حیات‌بخش و زندگی‌آفرین اسـت که نیرو و سـرمایه معنوی برای رشـد را فراهم می‌کند. (خامنه‌ای، ۱۳۸۳/۶/۲۹) براین‌اسـاس تفاوت نگاه شیعه نسبت به منجی با سایر ادیان، مکاتب و فرقه‌ها در این است که شیعه معتقد به زنده بودن و حاضر بودن اوست، اما سایر مکاتب معتقد هستند که منجی در آینده به‌وجود می‌آید. به‌همین‌دلیل بحث مهدویت، بحثی مهم و بنیادین دربین شـیعیان تلقی می‌شـود که باید در همه ابعاد مورد توجه باشد؛ زیرا آینده‌نگری و تداوم حیات و تکامل شیعه به وجود حضرت مهدی عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف وابسـته اسـت. مقام معظم رهبری می‌فرماید: «اصـل مهدویت مورد اتفاق همه مسـلمانان اسـت. ادیان دیگر هم در اعتقادات خود انتظار منجی را در نهایت زمانه دارند. آنها هم در یک قضـیه که معرفت به شخص منجی است دچار نقص معرفت‌اند. شیعه با اخبار مسلم و قطعی منجی خود را با نام و نشان با تاریخ تولد می‌شناسند» (خامنه‌ای، ۱۳۸۳/۶/۲۹).

۳. اثبات وجود امام مهدی عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف

شـیخ شـهاب‌الدین سـهروردی در اثبات وجود حضـرت ولی عصـر عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف از قاعده لطف می‌گوید: «جهان هیچ‌گاه از حکمت و از وجود کسـی‌که قائم به حکمت باشـد و نشـانه‌های خداوند نیز در او باشـد خالی نبوده اسـت. این‌چنین کسـی خلیفه خداسـت در زمین و تا زمین و آسـمان برپاسـت چنین خواهد بود، پس در هر زمان اگر چنین شـخصـی باشـد که خدایی و نمونه کامل علم و عمل اسـت، ریاسـت جامعه با اوسـت و او خلیفه خداوند در روی زمین اسـت و زمین هیچ‌گاه از چنین انسانی خالی نخواهد بود. اینکه می‌گوییم ریاست با اوست مقصود الزام حکومت ظاهری او نیست، بلکه گاه امام، حکومت تشکیل می‌دهد و آشکار است و مبسوط‌الید و گاه درنهایت پنهانی (غیبت) به‌سـر می‌برد. این امام همان کسـی اسـت که مردم او را قطب زمان و ولی‌عصـر می‌نامند. ریاسـت جامعه با این انسان است اگرچه نشانی از او دردست نباشد، البته اگر این رئیس ظاهر باشد و در رأس حکومت قرار گیرد زمان نورانی خواهد شد» (سهروردی،۱۳۷۲، ۲/۲۱-۲۲).

Simpo PDF Merge and Split Unregistered Version - http://www.simpopdf.com

۴ . شخصیت‌شناسی صفاتی امام مهدی عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف

هر حقیقت و واقعیتی، خواه وجود عینی خارجی داشته باشد یا از امور عقلیه باشد با یکی از راه‌های شناخت مناسب خود مانند حس، تجربه، فطرت، عقل، خواب و وحی قابل شناخت است. بدیهی است این نظر به این معنی نیست که گفته شود همه اشیا و حقایق از این راه شناخته شده‌اند، بلکه مقصود این است که معرفت هریک از اشیاء و حقایق از یک یا بیشتر از این راه‌ها امکان دارد. برای مثال از راه وحی، هرچیزی‌که خدا اراده شناساندن آن‌را توسط وحی فرموده باشد، شناخته می شود. در معرفت امام هم از راه‌هایی که در اختیار بشر است شناخت او امکان دارد. عمده راه‌هایی که برای شناخت امام استفاده می‌شود سه راه است: الف) تعیین و تصریح و اعلام پیغمبر که مفادش خبر دادن از نصب الهی یا جعل و نصب امام به امر الهی است که فرق آن با اول این است که در اول، جعل و نصب بدون واسطه انجام شده و فعل الهی است بدون واسطه و نص پیغمبر مثل خبر دادن از آن است؛ در دوم، فعل الهی به‌واسطه پیغمبر است که به امر پروردگار انجام می‌شود و استناد آن به خدا نیز مثل بسیاری از افعال ملائکه به خدا درست است؛ زیرا به امر خدا انجام می‌دهند و مترتب و متفرع بر آن مطلب است، نص هر امام بر امامت امام پس از خودش؛

ب) شناخت امام از راه کرامت که ظهور آن به‌دست کسی‌که مدعی امامت باشد دلیل بر صدق ادعای اوست یا به‌بیان برخی بزرگان، دلیل بر نص و نصب او ازسوی خداست؛ زیرا در این مسئله دو نظر است: یکی اینکه کرامت به‌صورت مستقل دلیل بر امامت است و دیگری اینکه دلیل اصلی، نصب و نص پیغمبر یا امام سابق است و کرامت دلیل بر نصب است که اگر نص مفقود باشد و کرامت باشد، دلالت دارد بر اینکه نص بر صاحب کرامت بوده و به‌دست بشر نرسیده است؛

ج) شناخت از راه رفتارهای عملی ایشان: اخلاق، کردار، روش، رفتار، وضع زندگی و صادرات علمی و ویژگی خاص را می‌توان از راه تأویل و تفسیر آیات و روایات به‌دست آورد (صافی گلپایگانی، ۱۳۹۰، ص۷۷).

Simpo PDF Merge and Split Unregistered Version - http://www.simpopdf.com

۴-۱. امام زمان عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف مظهر عدل

فلسفه وجودی بعثت انبیا و ظهور ادیان الهی برقراری عدالت و قسط بین مخلوقات خداوند است.امام خامنه‌ای ویژگی برجسته مهدی موعود را عدالت‌خواهی او معرفی می‌کند. ایشان می‌فرماید: «امام زمان عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف رمز عدالت و مظهر قسط الهی در روی زمین است. به‌همین‌دلیل است که همه بشریت به شکلی انتظار ظهور آن حضرت را می‌کشند. موضوع امام زمان عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف با این دید، نه مخصوص شیعه و نه حتی مخصوص مسلمین است، بلکه انتظاری در دل همه قشرهای بشر و ملت‌های عالم است. امیدی است در دل بنی‌آدم که تاریخ بشریت به‌سمت صلاح حرکت می‌کند. این امید به بازوان قوت می‌بخشد، به دل‌ها نور می‌دهد و معلوم می‌کند که هر حرکت عدالت‌خواهانه‌ای به‌سمت قانون و گردش طبیعی این عالم و تاریخ بشر است (۱۳۷۱/۱۱/۱۸) دنیا را از عدل و داد پر می‌کند و ظلم را ریشه‌کن می‌سازد».

خصوصیت مهدی موعود عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف ازنظر مسلمانان: «یملأالله به‌الارض قسطا و عدلا کما ملئت ظلما و جورا؛ او جهان را پر از عدل و داد می‌کند هنگامی‌که پر از ظلم و ستم شده است». (مجلسی، ۱۳۹۲، ۳۴۰/۵۲) عدل و داد، استقرار عدالت در جامعه و ازبین بردن ظلم از سطح زمین خصوصیت مهدی موعود عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف است. بشر به‌سمت آن چیزی حرکت می‌کند که مظهر آن، وجود مقدس مهدی عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف باشد. او کسی است که در احادیث متواتر وارد شده که دنیا را از عدل و داد پر و ظلم را ریشه‌کن می‌کند (خامنه‌ای، ۱۳۶۸/۱۲/۲۲). اگر فطرت انسانی زیر فشار قدرت‌های استکباری، مسخ و لگدمال نشود دل‌ها به‌طور فطری و طبیعی منتظر چنان آینده‌ای (محیطی آکنده از عدل واقعی) است و بدون تردید آن قدرت متکی بر عدل مطلق الهی پرچم خواهد برافراشت. مظهر عدل پروردگار، امام زمان عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف و بزرگ‌ترین خصوصیت ایشان عدالت است. رابطه قلبی و معنوی بین آحاد مردم و امام زمان عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف امری مستحسن، بلکه لازم و است؛ زیرا امید و انتظار را به‌طور دائم در دل انسان زنده نگه می‌دارد (دیدار اقشار مختلف مردم در روز نیمه شعبان (۱۳۸۷/۵/۲۸).

Simpo PDF Merge and Split Unregistered Version - http://www.simpopdf.com

۴-۲. امام مهدی عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف حجت خدا

یکی از بارزترین ویژگی و وصف امام زمان عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف حجت است. اگرچه این نام شامل همه حضرات امامان معصوم علیهم‌السلام می‌شود، اما هرگاه به‌صورت مطلق ذکر می‌شود منظور حضرت بقیه‌الله الاعظم عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف است.

۴-۲-۱. نگاهی به مفهوم حجت

جوهری حجت را به‌معنای برهان می‌داند. حاجه یعنی، با حجت بر او غالب شد. (جوهری، ۱۴۰۷، ماده حج) خداوند در قرآن می‌فرماید: «قل فلله الحجة البالغة؛ بگو برای خدا دلیل رسا و قاطع است» (انعام: ۱۴۹). حجت بالغه در این آیه به این معناست که دلایل خداوند برای بشر بسیار روشن و رساست به‌گونه‌ای‌که جای هیچ‌گونه تردید برای افراد باقی نمی‌گذارد. از امام صادق علیه‌السلام سؤال شد معنای آیه چیست. حضرت فرمود: «خداوند در روز رستاخیز به بنده خویش می‌گوید بنده من آیا می‌دانستی و گناه کردی. اگر بگوید آری، می‌فرماید چرا به آنچه می‌دانستی عمل نکردی و اگر بگوید نمی‌دانستم، می‌گوید چرا یاد نگرفتی تا عمل کنی. در این موقع فرد می‌ماند چه بگوید. این همان حجت بالغه است» (حویزی،۱۳۸۳، ص۷۷۶). در زبان فارسی این واژه به این معنا تفسیر شده است: «آنچه با آن بتوان ادعایی را ثابت کرد، دلیل، برهان» (انوری، ۱۳۸۱، ۲۴۷۱/۳). سنت خداوند بر آن است که اتمام حجت کند؛ یعنی به‌صورت روشن راه را از چاه مشخص کرده و بگوید که راه سعادت کدام است. قاعده لطف از قواعد مسلم علم کلام بوده و گویای همین مضمون است. این قاعده می‌گوید که لطف بر خداوند واجب است؛ یعنی باید با ارسال رسل و انزال کتب زمینه‌های قرب بنده به خداوند و دوری‌اش را از نافرمانی فراهم کند؛ یعنی توسط پیامبران ارشاد کند؛ زیرا در سنت حضرتش اجبار نیست. لطف، روشنگری است و بیان صراط هدایت. به‌تعبیر مرحوم شعرانی: «لطف به‌معنای الجاء و اجبار مردم به طاعت نیست، بلکه به‌معنای هدایت و تسهیل اسباب است که اگر خواست به اختیار خویش اطاعت کند» (مطهری، ۱۳۵۸، ص۹۶). خداوند از آغاز خلقت انسان این لطف را بر انسان ارزانی داشته و تا قیامت هم خواهد داشت.

Simpo PDF Merge and Split Unregistered Version - http://www.simpopdf.com

خداوند برای انسان دو حجت قرار داده است: یکی حجت باطنی که همان عقل است که او را دعوت به اطاعت از خداوند و بندگی می‌کند و حجت دوم، انبیا، رسل و امامان آنها هستند. حضرت امام کاظم علیه‌السلام فرمود: «یا هشام ان لله علی الناس حجّتین حجة ظاهرة و حجة باطنة فامّا الظاهرة فالرسل و الانبیاء و الائمة و امّا الباطنة فالعقول؛ ای هشام خدا بر مردم دو حجت دارد: حجت آشکار و حجت پنهان. حجت آشکار، رسولان و پیغمبران و امامانند و حجت پنهان، عقل‌های آنهاست» (کلینی، ۱۳۸۵، ۱۶/۱). در روایتی پیامبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله فرمود: «الائمة بعدی اثنا عشر تسعة من صلب الحسین ومنا مهدی هذه الامة من تمسک من بعدی بهم فقد استمسک بحبل الله و من تخلّی منهم فقد تخلّی من الله؛ امامان بعد از من دوازده نفرند، نه امام از فرزندان امام حسین علیه‌السلام و از ماست مهدی این امت. هرکس بعد از من تمسک به اینان داشته باشد به ریسمان الهی چنگ زده است و هرکس از آنها کناره گیرد از خدای کناره گرفته است» (قمی، ۱۳۸۱، ص۹۴).

چرا حضرت مهدی عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف را حجت می‌گویند؛ زیرا برهان غالب قولی و عملی خداوند سبحان بر همه انسان‌ها و هستی حضرت مهدی عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف است که خدای منان به بیانات و گفتار و روش و ولایت او فردای قیامت بر همه احتجاج خواهد فرمود. حضرت مهدی عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف در همه ابعاد زندگی از اعتقادی، اخلاقی، عبادی، سیاسی، فرهنگی و تربیتی برهان غالب خداوند است. مقام معظم رهبری در این باره فرمود: «حجت خدا دربین مردم زنده است، موجود است، با مردم زندگی می‌کند، مردم را می‌بیند، با آنهاست، دردهای آنها، آلام آنها را حس می‌کند. انسان‌ها هم آنهایی که سعادتمند باشند و ظرفیت داشته باشند در مواقعی به‌طور ناشناس او را زیارت می‌کنند. او وجود دارد. یک انسان واقعی، مشخص، با نام معین، با پدر و مادر مشخص و درمیان مردم است و با آنها زندگی می‌کند. این، خصوصیت عقیده ما شیعیان است» (سخنرانی در سالروز میلاد امام عصر عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف، ۱۳۶۹/۱۲/۱۱).

۴-۳. امام مهدی عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف وارث انبیای الهی

مقصود از این میراث، مال و ثروت و ماترک انبیا نیست، بلکه نوعی از مواریث است که بسیار ارزنده‌تر از اینها خواهد بود و آن خصوصیاتی است که هر نبی به‌دلیل مقام ویژه‌اش در پیشگاه

Simpo PDF Merge and Split Unregistered Version - http://www.simpopdf.com

خداوند آن‌را دریافت کرده اســت و گویی ویژگی خاصــی که آن نبی را از پیامبران دیگر و مردم عصــرش ممتاز و مشــخص می‌ســاخت مدال افتخار هر نبی و رســول اســت. پیامبر اســلام همه خصوصیات انبیای بزرگ الهی پیشین را داشت. میراثی که به پیامبر خاتم رسیده و از او به اوصیا و ائمه علیهم‌السلام منتقل شــده اســت. تمام آن صــفات و ویژگی‌ها و حتی برخی از آنها که ضــرورت بروز و ظهورش پیش نیامده نیز همگی برای امام زمان عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف ذخیره شــده اســت. نقش این میراث آن است که از یک سو حقانیت و اولویت حضرت مهدی عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف را اثبات کند و از دیگرسو عامل تفوق و پیروزی و غلبه بر تمام قدرت‌های زمانش است. این مواریث و ویژگی‌ها دو دسته است: قسمتی از مواریث، ظاهری اســت که نشــان هر پیامبر بوده و همواره علامت تفوق او بود و قســمتی از ویژگی‌ها معنوی بوده است. امام باقر علیه‌السلام می‌فرماید: «اذا ظهرالقائم علیه‌السلام ظهر براية رسول‌الله صلی‌الله‌علیه‌وآله و خاتم ســلیمان و حجر موســی و عصــاه؛ هنگامی‌که حضــرت قائم عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف ظهور می‌کند پرچم مخصوص رسول‌الله و انگشتر سلیمان و سنگ معجزه و عصای موسی علیه‌السلام با اوست» (کلینی، ۱۳۸۵، ص۲۳۱).

امام چهارم علیه‌السلام از امام حسین علیه‌السلام و او از حضرت علی علیه‌السلام نقل می‌کند: «فی‌القائم سنة فی سبعة انبیاء سنة من آدم علیه‌السلام و سنة من نوح علیه‌السلام و سنة من ابراهیم علیه‌السلام و سنة من موسی علیه‌السلام و سنة من عیســی علیه‌السلام و ســنة من ایوب علیه‌السلام ســنة من ایوب علیه‌السلام و ســنة من محمد صلی‌الله‌علیه‌وآله و اما من آدم علیه‌السلام و نوح علیه‌السلام فطول العمر و اما من ابراهیم علیه‌السلام فخفاءالولادة و اعتزال الناس فاما من موســی علیه‌السلام فالخوف والغیبــة و امــا من عیســی علیه‌السلام فــاختلاف‌النــاس فیــه و امــا من ایوب فــالفرج بعــدالبلوی و امــا من محمد صلی‌الله‌علیه‌وآله فالخروج بالسیف؛ در امام زمان عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف شــش خصــلت و هفت صــفت از انبیای بزرگ الهی وجود دارد. سنتی از آدم علیه‌السلام، نوح علیه‌السلام و ابراهیم و موسی و عیسی علیهم‌السلام و محمد صلی‌الله‌علیه‌وآله و سنت و خصلت او از آدم و نوح علیهماالسلام، طول عمر و از ابراهیم علیه‌السلام مخفی بودن ولادتش و دوری گزیدن از مردم و عصــر خود و از موسی علیه‌السلام، ترس از قبطیان و غیبت از مردم و از عیسی علیه‌السلام اختلاف مردم (وجود) در آن و از ایوب علیه‌السلام فرج و گشــایش بعد از گرفتاری و آزمایش بزرگ و اما ســنت او از حضــرت محمد صلی‌الله‌علیه‌وآله قیام با شمشیر است». (مجلسی، ۱۳۹۲، ۱۵۲/۲۶).

Simpo PDF Merge and Split Unregistered Version - http://www.simpopdf.com

امام کاظم علیه‌السلام می‌فرماید: «ان القائم من ولد علی علیه‌السلام و له غیبة کغیبة یوسف و رجعته کرجعت عیسی بن مریم، همانا قائم از فرزندان علی علیه‌السلام است و برای او غیبتی است مثل یوسف علیه‌السلام و رجعتی مثل بازگشت عیسی علیه‌السلام». (گلپایگانی، ۱۳۹۳، ص۳۰۰) «اما سنة من یوسف علیه‌السلام فالستر، یجعل‌الله بینه و بین‌الخلق حجابا یرونه ولایعرفونه و اما سنة من محمد صلی‌الله‌علیه‌وآله فیهتدی بهداه و یسیر بسیرته؛ اما سنت از یوسف علیه‌السلام پنهان بودن اوست. خداوند بین او و مردم حجابی فرار می‌دهد که شناخته نشود و میراث او از محمد صلی‌الله‌علیه‌وآله این است که به روش او هدایت می‌کند و به رفتار او عمل می‌نماید» (گلپایگانی، ۱۳۹۳، ص۳۰۱). درباره سنه عیسی علیه‌السلام از غیبت شیخ طوسی روایت است: «فاما سنة من عیسی علیه‌السلام فیقال مات ولم یمت؛ و اما سنت او از عیسی علیه‌السلام این است که می‌گویند کشته شده، اما نمرده است» (گلپایگانی، ۱۳۹۳، ۳۰۲). نیز آمده است: «اما سنة من عیسی علیه‌السلام فی خوفه و مراقبة‌الیهود و قولهم مات ولم یمت ولم یقتل؛ اما سنت او از عیسی علیه‌السلام، ترس او از مراقبت یهود بود و گفته‌هایی که او مرده است درحالی‌که نمرده و کشته نشده است» (گلپایگانی، ۱۳۹۳،ص۳۰۲). «و سنته من یوسف من جماله و سخائه؛ و سنتش از یوسف علیه‌السلام در جمال و سخاوتش است» (گلپایگانی، ۱۳۹۳، ص۳۰۲).

امام زمان عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف همچنین وارث اشیاء مربوط به پیامبر و اجداد طاهرینش است: «امام‌زمان عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف با پیراهن رسول خدا در جنگ احد و عمامه سحاب و ذره و شمشیر پیامبر و ذوالفقار ظهور و قیام می‌کند». (نعمانی، ۱۳۵۹، ص۲۷۲) یکی از مواریث امام زمان عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف پرچم رسول خداست. درباره ویژگی‌های پرچم رسول خدا از امام صادق علیه‌السلام روایتی است: «این پرچم را جبرئیل در جنگ بدر نازل کرد و پیامبر آن‌را بازکرد و همان عامل پیروزی بود، سپس آن‌را بست و به علی علیه‌السلام داد در نزد علی بود تا روز جنگ جمل آن‌را گشود و خداوند پیروزی نصیب او کرد و آن پرچم پیچیده شده و نزد ماست و کسی حق بازکردن آن‌را ندارد مگر قائم ما وقتی‌که حضرت قائم قیام کند در آن هنگام گشوده می‌شود» (نعمانی، ۱۳۵۹، ص۳۸۰). انگشتر سلیمان نبی علیه‌السلام نیز در اختیار امام زمان عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف و میراث انبیای گذشته است. ویژگی‌های انگشتر سلیمان علیه‌السلام آن

Simpo PDF Merge and Split Unregistered Version - http://www.simpopdf.com

اســت که در روایات آمده اســت: «هروقت آن‌را می‌پوشــید خداوند پرندگان و باد و طوفان و فرشــتگان را مسـخر او می‌سـاخت» (نعمانی، ۱۳۵۹، ص۳۸۵). در اینجا به‌نوعی سـلطه بر عوامل طبیعت اشاره شده است که از قرآن می‌توان دریافت که با آن حضرت سلیمان علیه‌السلام زبان پرندگان و حیوانات را می‌فهمید.

خداوند در آیه ۱۰۵سـوره انبیاء می‌فرماید: «وَلَقَدْ كَتَبْنَا فِي الزَّبُورِ مِن بَعْدِ الذِّكْرِ أَنَّ الْأَرْضَ يَرِثُهَا عِبَادِيَ الصَّالِحُونَ؛ و درحقیقت در زبور پس از تورات نوشتیم که زمین را بندگان شایسته ما به‌ارث خواهند برد». براســاس این وعده قرآن، زمین قرارگاه خلیفه الهی و درنهایت در اختیار بندگان صالح خداوند قرار خواهد گرفت. این بندگان صالح دراصطلاح قرآن دو مصداق عام و خاص دارد. مصـداق خاص آن، همان کسـانی هسـتند که خداوند از آنان گاه به عالین یاد کرده و دسـترسـی ابلیس به مقام آنها را غیرممکن شـمرده اسـت (ص: ۵۷) و گاه آنها را مخلصـین و کسـانی معرفی می‌کند که ابلیس هیچ راهی برای سـلطه بر آنها ندارد تا آنها را فریب دهد (حجر: ۳۹و۴۰)؛ زیرا خداوند آنها را خالص گردانیده و در مقام برتر و عالی قرار داده است. اینان را خداوند براساس آیه ۳۳ سوره احزاب از هر پلیدی پاک گردانیده و درمقام عصمت قرار داده است. برخی از روایات این آیه آشکارا به یاران مهدی عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف تفسیر شده است. امام باقر علیه‌السلام در تفسیر این آیه فرمود: «هُم أصـحابُ المَهدِيِّ فی آخِرِ الزَّمانِ؛ آنان یاران مهدی عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف در آخرالزمان هسـتند» (طبرسـی، ۱۳۵۲، ص۳۳۲). در حدیث دیگری فرمود: «هُمُ القائِمُ وَ أصحابُهُ؛ ایشان، قائم علیه‌السلام و یاوران اویند» (قندوزی، ۱۳۰۲، ۲۴۳/۳). پس ولی‌عصـر عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف میراث بر همه پیامبران الهی اسـت (خامنه‌ای، خطبه نماز جمعه، ۱۳۵۹/۴/۶).

۴-۴. امام مهدی عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف مصلح کل

آرزوی همه بشر، وجود چنین عنصر والایی است. عقده‌های فروخورده انسان‌ها در طول تاریخ، چشـم به انتهای این افق دوخته است تا انسـان والا و برگزیده‌ای از برگزیدگان خدا بیاید و تاروپود ظلم و سـتم را از هم بدرد. همه فرق اسـلامی معتقد هسـتند که مهدی عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف از نسـل طیب و طاهر پیغمبر، عالم را مملو از عدل و داد و برای اقامه دین خدا و حق الهی قیام خواهد کرد. همه

Simpo PDF Merge and Split Unregistered Version - http://www.simpopdf.com

مسلمانان، حقیقت مهدی موعود عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف را از روایات خدشه‌ناپذیری که از نبی اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله و اولیای دین رسیده است، قبول دارند. خصوصیت اعتقاد شیعه در این مسئله این است که یک موضوع کلی را با همه خصوصیاتش با معرفی کامل شخص می‌شناسد. یکی از مسائل و اموری که فرق اسلام بر آن اجتماع و اتفاق نموده‌اند ظهور حضرت مهدی عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف در آخرالزمان است که همه متفق‌الکلمه انتظار یک قیام روحانی جهانی و ظهور مصلحی را می‌کشند که عدالت اجتماعی و نظام جهان را براساس ایمان به خدا و احکام دین اسلام برقرار کند و دنیا را از چنگال ستمکاران و جباران نجات بخشد و پرچم اسلام را در تمام نقاط به اهتزاز درآورد.

همه چشم‌به‌راه هستند و انتظار دارند که شایسته‌ترین فرزندان پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وآله قیام کرده، آیین توحید و رسم برادری و مساوات اسلامی را زنده کند و بشر را از نعمت آسایش بهره‌مند سازد و موجبات تفرقه و محرومیت و ناکامی را ازمیان بردارد. این وعده الهی است و تخلف‌پذیر نیست. دنیا به‌طرف آن عصر درخشان در حرکت است. سیر زمان و گردش دوران هردم بشر را به چنین روزگاری نزدیک‌تر می‌کند. خداوند در قرآن در آیات کریمه متعددی تشکیل یک حکومت جهانی اسلامی، بسط دین اسلام، غلبه آن بر تمام ادیان، زمامداری صلحا و ارباب لیاقت را وعده فرموده که از آن جمله این آیات است: «و قاتلوهم حتی لا تکون فتنة و یکون الدین کله لله؛ با کافران جهاد کنید تا در زمین فتنه و فساد نماند و آیین همه دین خدا گردد» (انفال: ۳۹). «هو الذی ارسل رسوله بالهدی و دین الحق لیظهره علی الدین کله؛ اوست خدایی که رسول خود را با دین حق به هدایت خلق فرستاد تا بر همه ادیان عالم او را تسلط و برتری دهد» (توبه: ۳۳؛ فتح: ۲۸). «یریدون ان یطفئوا نور الله بافواههم و یابی الله الا ان یتم نوره؛ کافران می‌خواهند که نور خدا را با نفس تیره و گفتار جاهلانه خود خاموش کنند، ولی خدا نمی‌گذارد تا آنکه نور خدا را به منتهای ظهور و حد اعلای کمال برساند» (توبه: ۳۲). «یریدون لیطفؤا نور الله بافواههم و الله متم نوره؛ کافران می‌خواهند تا نور خدا را با گفتار باطل و طعن مسخره خاموش کنند، البته خدا نور خود را تمام و کامل می‌کند» (صف: ۸) .«و یرید الله ان یحق الحق بکلماته و یقطع دابر الکافرین؛ و خدا می‌خواست که صدق سخنان حق را ثابت گردانده و ریشه کافران را از بیخ و بن برکند» (انفال: ۷).

Simpo PDF Merge and Split Unregistered Version - http://www.simpopdf.com

«و قل جاء الحق و زهق الباطل ان الباطل کان زهوقا؛ بگو که حق آمد و باطل را نابود ساخت که باطل خود لایق محو و نابودی است». (اسرا: ۸۱) «و لقد کتبنا فی الزبور من بعد الذکر ان الارض یرثها عبادی الصالحون؛ ما بعد از تورات در زبور نوشتیم که البته بندگان نیکوکار من ملک زمین را وارث و متصرف خواهند شد» (انبیا: ۱۰۵). «وعد الله الذین آمنوا منکم و عملوا الصالحات لیستخلفنهم فی الارض؛ خداوند وعده فرموده به کسانی از شما که نیکوکار گردد در زمین خلافت د هد» (نور: ۵۵). «و لقد سبقت کلمتنا لعبادنا المرسلین إنهم المنصورون وإن جندنا لهم الغالبون؛ همانا عهد ما درباره بندگانی که به‌رسالت فرستادیم سبقت گرفته است که البته آنها بر کافران فتح و پیروزی یابند و سپاهیان ما غالبند» (غافر: ۵۱). «انا لننصر رسلنا و الذین آمنوا فی الحیاة الدنیا؛ ما البته رسولان خود و کسانی‌که ایمان آورند در حیات دنیا نصرت و ظفر می‌دهیم» (غافر: ۵۱). «کتب الله لاغلبن انا و رسلی ان الله قوی عزیز؛ خدا حتم گردانیده که البته من و رسولانم غالب می‌شویم که خداوند قوی و مقتدر است» (مجادله: ۲۱) و آیات دیگری که تأویل آنها هنگام ظهور حضرت ولی عص عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف آشکار شود بر غلبه اسلام بر سایر ادیان و غلبه اهل حق بر اهل باطل و حتمی بودن غلبه انبیا و اتمام نور خدا دلالت دارند که این معانی به‌طور مطلق تا حال ظاهر نشده و این آیات تحقق آن‌را در آخرالزمان بشارت می‌دهد.

خداوند وعده داده که البته پیغمبران را غالب سازد و یاری کند و معلوم است که این نصرت و غلبه فقط نصرت و غلبه در آخرت نیست؛ زیرا می‌فرماید: «فی الحیاة الدنیا و نصرت و غلبه انبیا بر قوم خود شان و پیشرفت کار آنها در عصر خود شان هم نیست؛ زیرا دعوت بسیاری از پیغمبران در قومشان اثر نبخشید، بلکه بعضی از آنها کشته شدند». این نصرت و غلبه، نصرت و غلبه مقصد و هدف و دعوت آنهاست که براساس ظاهر آیات، مقید به مرتبه‌ای نیست، بلکه نصرت و غلبه مطلق است. همچنین است اتمام نور که معنی اینکه: «خدا نور خود را درمقابل آنهایی که می‌خواهند نور او را خاموش کنند و مانع از پیشرفت اسلام شوند تمام می‌گرداند» این است که دین را جلو می‌برد و بر قلمرو اسلام می‌افزاید و اتمام آن وقتی است که اسلام تمام جهان را بگیرد. استخلاف و جانشینی مؤمنین و وارث شدن آنها در زمین به‌معنای وارث شدن تمام کره ارض است که برای امام

Simpo PDF Merge and Split Unregistered Version - http://www.simpopdf.com

زمان عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف و یاران و اصحاب آن حضرت حاصل می‌شود. معنای غلبه حق بر باطل به‌طور اطلاق هم غیر از این نیست که به تمام معنی حق بر باطل پیروز شود و اگر ازنظر حجت و برهان غالب باشد (با اینکه به این معنی همیشه غالب است)، ولی در ظاهر غالب نباشد غلبه مطلق نیست و ظاهر این آیات غلبه مطلق است. آیه «لیظهره علی الدین کله» دلالتش بر غلبه اسلام واضح است (گلپایگانی، ۱۳۹۱، ص۲۹). روایاتی که در این مورد از حضرت رسول صلی‌الله‌علیه‌وآله منقول است مؤید مستفاد از این آیات است مانند «لیدخلن هذا الدین علی ما دخل علیه اللیل؛ البته این دین در هرکجاکه شب داخل شده باشد، داخل می‌شود» (رضی، ۱۳۸۰، ۳۷۴/۱).

۴-۵. امام مهدی عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف قطب عالم و ملجأ همه خلایق

مقام معظم رهبری درباره ارتباط قلبی منتظران و امام زمان عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف در شرایط حساس زندگی می‌گوید: «امام بزرگوار و عزیز و معصوم و قطب عالم امکان و ملجا همه خلایق، اگرچه غایب است و ظهور نکرده، اما حضور دارد. مگر می‌شود حضور نداشته باشد. مؤمن، این حضور را در دل خود و باوجود و حواس خویش حس می‌کند. آن مردمی که می‌نشینند، راز و نیاز می‌کنند، دعای ندبه را باتوجه می‌خوانند، زیارت آل یاسین را زمزمه می‌کنند و می‌نالند، می‌فهمند چه می‌گویند. آنها حضور این بزرگوار را حس می‌کنند، هرچند هنوز ظاهر نشده و غایب است. غیبت او به احساس حضورش ضرری نمی‌زند. ظهور نکرده است، اما هم در دل‌ها و هم در متن زندگی ملت حضور دارد. مگر می‌شود حضور نداشته باشد». (سخنرانی قم ۱۳۷۰/۱۱/۳۰) (نایینی، ۱۳۸۰، ص۱۱) «حجت خدا دربین مردم زنده است، موجود است، با مردم زندگی می‌کند، مردم را می‌بیند، با آنهاست، دردها و آلام آنها را حس می‌کند. انسان‌ها هم، آنهایی که سعادتمند باشند، ظرفیت داشته باشند، در مواقعی به‌طور ناشناس او را زیارت می‌کنند. او وجود دارد. انسانی واقعی، مشخص، با نام معین، با پدر و مادر مشخص و درمیان مردم است و با آنها زندگی می‌کند. این، خصوصیت عقیده ما شیعیان است» (سخنرانی در سالروز میلاد امام عصر عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف ۱۳۶۹/۱۲/۱۱).

Simpo PDF Merge and Split Unregistered Version - http://www.simpopdf.com

۴-۶. امام مهدی خورشید فروزان هدایت

مبنای کار قدرت‌های طاغوتی بر این است که فروغ امید را در دل‌ها بمیرانند و همه امیدها را به یک نقطه مادی یعنی، پول و زخارف کم‌ارزش دنیا متمرکز کنند که سررشته آن نیز در دست خود آنهاست. به‌همین‌دلیل، یکی از اساسی‌ترین کارهای استعمار، استکبار و ایادی آنها این است که عقیده امید و مبارزه را در دل مردم ازبین ببرند. بارها خواسته‌اند این چراغ را خاموش کنند، ولی نتوانسته‌اند؛ زیرا این نور خورشید فروزان، بسیار قوی است. مقام معظم رهبری در این‌باره می‌فرماید: «یکی از آن خورشیدهای فروزان به فضل و کمک پروردگار و به اراده الهی، امروز در زمان ما صاحب زمان در روی زمین وجود دارد. برکات وجود او، انوار ساطعه از وجود او، امروز هم به بشر می‌رسد». (جشن بزرگ منتظران ظهور، ۱۳۷۸/۹/۳)

۴-۶-۱. وجه شباهت امام مهدی عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف به خورشید

حضرت حجت عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف خود را به خورشید تشبیه کرد. امام زمان عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف می‌فرماید: «اما وجه الانتفاع بی فی غیبتی کالانتفاع بالشمس اذا غیبها عن الابصار السحاب؛ مثل بهره‌برداری از من در عصر و زمان غیبت به‌مانند خورشیدی در پس پرده ابر می‌ماند». (مجلسی، ۱۳۹۲، ۱۸۱/۵۳) مرحوم علامه مجلسی در کتاب بحارالانوار وجوه مختلفی درباره شباهت امام زمان عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف و خورشید بیان کرده است. یکی از وجوه شباهت امام زمان عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف به خورشید این است که خورشید بدون اینکه کسی به آن دسترسی داشته باشد چه انسان بخواهد و چه نخواهد نور خود را به سراسر جهان می‌رساند و همه موجودات طبیعت از خورشید بهرمند می شوند. وجود مقدس امام زمان عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف مثل خورشید است و بستگی دارد به هرکسی و هراندازه‌ای که از فیض وجود آن حضرت عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف بهره‌مند شود.

مقام معظم رهبری در دیدار با کارگزاران نظام در تاریخ ۳۰ مرداد ۱۳۷۰ فرمود: «دل به‌منزله اتاق چهاردیواری می‌ماند. خورشید فروزان امامت و ولایت، نور امام زمان، حرارت و تابش امام زمان عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف چه زمانی به دل می‌تابد و در آن منعکس می‌شود. دل از نور و حرارت امام زمان عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف از رؤیت امام زمان، از جمال زیبا و دل‌آرای امام زمان می‌تواند بهره ببرد، اما زمانی‌که

Simpo PDF Merge and Split Unregistered Version - http://www.simpopdf.com

پنجره به‌سوی امام زمان بازکند. دل باید با پنجره باشد، پنجره دل تقوا، اما توسل، ایثار و ازخودگذشتگی است. پنجره خدمت به ذریه پیامبر ختمی‌مرتبت. انس با قرآن، بندگی، آن هم بندگی کامل و جامع و تمام‌عیار است. پنجره دل، محافل و مجالس ذکر فضایل اهل بیت علیهم‌السلام است. پنجره دل، زیارت مشاهد مشرفه است. ما اگر این پنجره‌ها را بازکردیم -یک‌وقت دیدی یک دل، صدتا پنجره دارد- خورشید صبح بیرون می‌آید، به دل می‌تابد. وسط روز به دل می‌تابد. وقتی عصر می‌شود به دل می‌تابد. دم غروب می‌شود به دل می‌تابد». امام صادق علیه‌السلام در روایتی فرمود: «والله لأمرنا أبین من هذا الشمس؛ به‌خدا قسم مسئله و موضوع امامت و ولایت ما از نور خورشید هم روشن‌تر است» (کافی، ۱۳۸۶، ۳۳۶/۱). «اگر می‌بینید بعضی زیر بار ولایت نمی‌روند دلشان پنجره ندارد. دلشان در ندارد. چهار دیوار بلند کشیده است: دیوارشهوت، دیوار غضب، دیوار ریاست و دیوار آمال و آرزوهای بلند. اصلاً پنجره‌ای هم نگذاشته است. این دل با چهار دیوار آتشین و جهنمی چگونه می‌خواهد ولایت را بفهمد. چگونه می‌خواهد به این نکته برسد»(Khamenei. ir).

پس انسان باید نسبت به خدا و امام زمان عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف معرفت و شناخت و محبت پیدا کند تا هم‌سنخ و مأنوس با حضرت مهدی عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف شود که معرفت و محبت از راه عبودیت و بندگی به‌دست می‌آید. «و اعبد ربک حتی یاتیک الیقین: پروردگارت را عبادت کن تا یقین (مرگ) تو فرارسد» (حجر: ۹۹). معرفت و محبت با غافل نبودن از حق، به یاد خدا بودن، مراقبت نفس کردن و کارها را رنگ خدایی دادن حاصل می‌شود. اگر انسان عارف و محب حق شد در دل مردم نیز خواه‌ناخواه جای خواهد گرفت: «ان الذین امنوا و عملوا الصالحات سیجعل لهم الرحمن ودا؛ مسلماً کسانی‌که ایمان آورده و کارهای شایسته انجام داده‌اند خداوند رحمان محبتی برای آنان در دل‌ها قرار می‌دهد» (مریم: ۹۶) اگر انسان از حزب شیطان و گوش‌به‌فرمان نفس باشد ذلت دنیا و آخرت را برای خود به‌ارمغان می‌آورد (http/vilaytonline. ir).

Simpo PDF Merge and Split Unregistered Version - http://www.simpopdf.com

۶–۵. امام مهدی عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف مظهر رحمت

در اینکه حضرت مهدی عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف مظهر رحمت الهی است، شکی نیست؛ زیرا آن حضرت و اجداد اطهرش همگی اهل بیت رحمت بوده و خداوند به‌وسیله آنها رحمت خود را بر بندگانش سرازیر می‌کند. امام باقر علیه‌السلام می‌فرماید: «علم به کتاب خداوند و سنت پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وآله در قلب حضرت مهدی عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف می‌روید آن‌چنان‌که زراعت به بهترین وجه می‌رویند، پس هرکس از شما زمان ظهورش را درک کرد وقتی او را ببیند بگوید: «السلام علیکم یا اهل بیت الرحمه و النبوّه و معدن العلم و موضع الرساله، السلام علیک یا بقیه الله فی ارضه» (مجلسی، ۱۳۹۲، ۳۱۷/۵۲–۳۱۸). اینکه چگونه آن حضرت باوجود اینکه مظهر رحمت الهی است مخالفان را به‌قتل می‌رساند باید گفت ازآنجاکه حضرت مهدی عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف مصلح جهانی است و برای بسط عدالت، آسایش و امنیت در جهان قیام می‌کند و آن مظهر رحمت الهی ذخیره شده تا انسان را به کمال، سعادت، خیر و صلاح رهنمون شود درراستای این مأموریت الهی و براساس تعالیم حیات‌بخش اسلام و براساس سیره پیامبران الهی به‌ویژه پیامبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله ابتدا اسلام را به بشر ارائه می‌دهد و حسن و زیبایی حکومت عدل‌محورش را به آنها گوشزد می‌کند. اهتمام آن حضرت برای هدایت انسان‌ها به‌اندازه‌ای است که برای ارشاد آنها از تمام ابزارها استفاده می‌کند. امام صادق علیه‌السلام می‌فرماید: «هیچ معجزه‌ای از معجزات انبیا و اوصیا نیست مگر اینکه به‌جهت تمام شدن حجت بر دشمنان، خدا آن‌را به‌دست قائم ما عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف ظاهر خواهد کرد» (صافی گلپایگانی، ۱۳۹۳، ص۳۴۰).

بعد از این اتمام حجت اگر فرد یا افرادی درمقابل آن حضرت به‌مخالفت برخیزند و مانع اجرای عدالت شوند حضرت با آنها برخورد خواهد کرد. این معنا در روایات اهل بیت علیهم‌السلام آمده است. امام کاظم علیه‌السلام در پاسخ به سؤالی درباره آیه: «و له اسلم من فی السموات و الارض طوعا و کرها؛ حال آنکه هرکه در آسمان‌ها و زمین است خواه‌ناخواه مطیع امر خداست» (آل‌عمران: ۸۳) فرمود: «این آیه درباره حضرت مهدی عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف است زمانی‌که بر یهود، نصاری، صابئین، زنادقه، ملحدان و کفار در شرق و غرب عالم خروج کنند ابتدا اسلام را بر آنها عرضه می‌دارد، پس هرکس اسلام آورد او را به نماز و زکات و آنچه بر یک مسلمان واجب شده امر می‌کند، ولی آن کسی‌که

Simpo PDF Merge and Split Unregistered Version - http://www.simpopdf.com

اسلام را قبول نکرد گردنش را می‌زند تا اینکه در شرق و غرب عالم کسی نماند مگر آنکه موحد باشد» (مجلسی، ۱۳۹۲، ۳۴۰/۵۲).

براین‌اساس حضرت گردن کسانی را خواهد زد که باوجود آشکار شدن حقیقت و تمام شدن حجت باز لجاجت به‌خرج داده و در گمراهی خود تعصب بورزند و از اطاعت آن حضرت سر باز زنند و مانع ایجاد حکومت عدل و سعادت بشر شوند. این کار امام هم از باب رحمت بر امت است؛ زیرا معقول و هماهنگ با رحمت الهی و مصالح بشریت است که موانع سر راه هدایت بشر و عوامل فتنه ازبین برود. مقام معظم رهبری در این‌باره می‌فرماید: «امام زمان عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف رمز عدالت و مظهر قسط الهی در روی زمین است. به‌همین‌دلیل است که همه بشریت به‌شکلی انتظار ظهور آن حضرت را می‌کشند. موضوع امام زمان عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف با این دید نه مخصوص شیعه و نه حتی مخصوص مسلمین است، بلکه انتظاری در دل همه قشرهای بشر و ملت‌های عالم است و امیدی است در دل بنی‌آدم که تاریخ بشریت به‌سمت صلاح حرکت می‌کند. این امید به بازوان قوت می‌بخشد، به دل‌ها نور می‌دهد و معلوم می‌کند که هر حرکت عدالت‌خواهانه‌ای به‌سمت قانون و گردش طبیعی این عالم و تاریخ بشر است» (دیدار مهمانان خارجی دهه فجر در روز نیمه شعبان، ۱۳۷۱/۱۱/۱۸).

۶ـ۷. امام زمان عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف مصداق وعده‌ی الهی

خداوند در آیه ۳۳ سوره توبه می‌فرماید: «هُوَ الَّذِی أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَی وَ دِینِ الْحَقِّ لِیُظْهِرَهُ عَلَی الدِّینِ کُلِّهِ وَ کَفَی بِاللَّهِ شَهِیدًا؛ او کسی است که پیامبرش را با هدایت و دین حق فرستاد تا بر تمام ادیان پیروزش گرداند و همین‌بس که خداوند گواه (این وعده بزرگ) است». برای سومین‌بار این وعده بزرگ در آیه ۹ سوره صف با همان تعبیر سوره توبه دیده می‌شود: «هُوَ الَّذِی أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَی وَ دِینِ الْحَقِّ لِیُظْهِرَهُ عَلَی الدِّینِ کُلِّهِ وَ لَوْ کَرِهَ الْمُشْرِکُونَ؛ اوست خدایی که رسولش را به هدایت خلق و ابلاغ دین حق فرستاد تا آن‌را هرچند مشرکان خوش ندارند بر همه ادیان عالم غالب گرداند». از مجموع این آیات که در سه سوره از قرآن ذکر شده است اهمیت این وعده الهی به‌دست می‌آید.

Simpo PDF Merge and Split Unregistered Version - http://www.simpopdf.com

مفهوم جمله «لیظهره»: الف) ضـمیر «ه» آیا به پیامبرﷺ بازمی‌گردد یا به «دین الحق». در صورت اول، مفهومش پیروزی پیامبر بر همه ادیان است و در صورت دوم، پیروزی آیین اسلام، اما باتوجه به اینکه «دین الحق» نزدیک‌تر است براساس قواعد ادبی رجوع ضمیر به آن صحیح‌تر به‌نظر می‌رسـد اگرچه در نتیجه تفاوت چندانی نخواهد داشـت. همچنین پیروزی یک آیین بر آیین‌های دیگر، تعبیر مناسب‌تری است تا پیروزی شخص بر آیین‌ها؛ دوم اینکه، منظور از ظهور در اینجا چیست. شک نیست که ظهور در اینجا به‌معنی بروز و آشکار شدن نیست بلکه به‌معنی غلبه و پیروزی اسـت؛ زیرا یکی از معانی مشـهور این کلمه همین معنی اسـت. در کتاب مفردات راغب آمده است: «ظهر علیه غلبه» (راغب، ۱۳۷۰، ص۲۷۰).

در آیات متعددی از قرآن در سـوره مؤمن، کهف و توبه این کلمه به‌معنی غلبه و پیروزی آمده اسـت مانند «کَیْفَ وَ إِن یَظْهَرُوا عَلَیْکُمْ لَایَرْقُبُوا فِیکُمْ إِلًّا وَ لَاذِمَّةً؛ چگونه پیمان آنها احترام دارد با اینکه اگر بر شـما پیروز شـوند مراعات خویشـاوندی و پیمان را نخواهند کرد» (توبه: ۸). «یَا قَوْمِ لَکُمُ الْمُلْکُ الْیَوْمَ ظَاهِرِینَ فِی الْأَرْضِ؛ ای گروه فرعونیان، امروز شـما در روی زمین پیروزی دارید اما...» (غافر: ۲۹). «إِنَّهُمْ إِن یَظْهَرُوا عَلَیْکُمْ یَرْجُمُوکُمْ؛ آنها اگر بر شما (اصحاب کهف) پیروز گردند سنگبارانتان می‌کنند» (کهف: ۲۰).

در اینجا سخن در این است که منظور از پیروزی این آیین بر سایر آیین‌ها چه نوع پیروزی است. مفسران سه تفسیر برای آن ذکر کرده‌اند: الف) پیروزی منطقی؛ یعنی با مقایسه اسلام با آیین‌های دیگر که آمیخته با خرافات شـده‌اند پیروزی منطق مسـتدل آن بر سـایر منطق‌ها آشـکار اسـت. طرفداران این تفسـیر معتقد هسـتند که هرگاه توحید خالص اسـلامی با انواع توحیدهای آمیخته با شرک و یا شرک خالص مقایسه شود برتری مکتب اسلام بر سایر مکاتب روشن می‌شود. این وعده الهی جامه عمل به‌خود پوشیده است، حتی مقایسه شعار اذان که شـعاری گویا و تکان‌دهنده اسـت با شـعار ناقوس و بی‌شـعوری بسـیاری از ادیان، روشـنگر این پیروزی منطقی است؛

Simpo PDF Merge and Split Unregistered Version - http://www.simpopdf.com

ب) منظور پیروزی عملی و غلبه خارجی بر سایر ادیان است، ولی در یک مقیاس منطقه‌ای نه جهانی و عمومی. این نیز تحقق یافته است؛ زیرا اسلام در عصر پیامبر ﷺ بر شبه‌جزیره عرب و پس از آن بر بخش عظیم آبادی از جهان غلبه یافت و پیروان ادیان و مذاهب دیگر در این مناطق که از دیوار چین، بلکه ماورای دیوار چین تا ساحل اقیانوس اطلس امتداد می‌یافت دربرابر اسلام سر تعظیم فرود آوردند، حتی وقتی سلطه حکومت اسلامی از این نقاط برچیده شد باز اسلام مکتب و آیینی پابرجا در این مناطق متوطن شد؛

ج) منظور پیروزی و غلبه خارجی و عملی در سطح جهان و تمام روی زمین است که شامل پیروزی فرهنگی، اقتصادی، و سیاسی می‌شود. این تفسیر را جمعی از مفسران اهل تسنن علاوه‌بر مفسران شیعه پذیرفته‌اند. این وعده تاکنون عملی نشده و تنها بر حکومت جهانی مهدی موعود عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف منطبق می‌شود که حکومت حق و عدالت همه‌جا را فراگیرد و این آیین بر تمام آیین‌ها در مقیاس جهانی غلبه یابد.

قرائنی در دست است که اولویت تفسیر سوم بر تفاسیر دیگر را ثابت می‌کند؛ زیرا غلبه و پیروزی که از کلمه ظهور استفاده می‌شود ظاهر در غلبه حسی، عینی و خارجی است نه غلبه ذهنی و فکری. بنابراین، در هیچ یک از مواردی که از قرآن برشمرده شد ظهور به‌معنی غلبه ذهنی نیست، بلکه به‌معنی غلبه عینی و خارجی است. ذکر کلمه: «کلّه» برای تأکید روشن می‌کند که غلبه جنبه منطقه‌ای و محدود ندارد، بلکه شامل عموم ادیان و مذاهب جهان می‌شود و این جز از راه فراگیری و شمول اسلام نسبت به جهان ممکن نیست. روایات در تفسیر آیه فوق نیز تفسیر سوم را تقویت می‌کند مانند روایت زیر:

عیاشی به‌اسناد خود از عمران بن میثم از عبایه چنین نقل می‌کندهنگامی‌که امیرمؤمنان علی علیه‌السلام آیه «هو الّذی ارسل رسوله بالهدی و دین الحق» را تلاوت فرمود از یاران خود پرسید: «اظهر ذلک؛ آیا این پیروزی حاصل شده است». عرض کردند: آری. فرمود: «کلاّ؛ فوالّذی نفسی بیده حتّی لا تبقی قریة الاّ وینادی فیها بشهادة أن لا إله الاّ الله بکرة و عشیّاً؛ نه، سوگند به کسی‌که

Simpo PDF Merge and Split Unregistered Version - http://www.simpopdf.com

جانم به‌دست اوست این پیروزی آشکار نمی‌شود مگر زمانی‌که هیچ آبادی روی زمین باقی نماند مگر اینکه صبح و شام بانگ: «لا اله الاالله» از آن به‌گوش می‌رسد» (بحرانی، ۱۳۶۷، ص۱۵۲).

مقام معظم رهبری ﷾ در این باره می‌فرماید: «ما همین‌قدر می‌دانیم که وجود مقدس امام زمان عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف مصداق وعده الهی است. همین‌قدر می‌دانیم که این بازمانده خاندان وحی و رسالت، علم سرافراز خدا در زمین است. «السلام علیک أیها العلم المنصوب والعلم المصبوب والغوث والرحمة الواسعة وعدا غیر مکذوب». دورانی خواهد رسید که قدرت قاهره حق، همه قله‌های فساد و ظلم را ازبین خواهد برد و چشم‌انداز زندگی بشر را با نور عدالت منور خواهد کرد. معنای انتظار دوران امام زمان این است». (دیدار با مردم قم (۱۳۶۹/۱۱/۳۰).

۶ـ۸. امام مهدی عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف ناظر است و می‌بیند

قرآن کریم می‌فرماید: «قل اعملوا فسیری الله عملکم و رسوله و المؤمنون؛ ای پیامبر به مردم بگو: اعمال و وظایف خود را انجام دهید و بدانید که خدا و رسولش و مؤمنان اعمال شما را می‌بینند». (توبه: ۱۰۵) روایات در این مورد بسیار زیاد است. در تفسیر همین آیه از امام صادق علیه‌السلام نقل شده است که آن حضرت فرمود: «تمام اعمال نیک و بد مردم هر روز صبح به پیامبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله عرضه می‌شود. بنابراین، مراقب باشید» (کلینی، ۱۳۸۶، ۲۱۹/۱). ازآنجاکه همه ائمه علیهم‌السلام به‌منزله نفس واحد و یک نور هستند، پس هر حکمی که در مورد یکی از آنها ثابت شود در مورد بقیه هم ثابت خواهد شد. این آیه که بیان‌کننده آگاهی خدا و پیامبر و مؤمنان از عملکرد انسان‌هاست همان عقیده شیعه را مبنی بر عرضه اعمال بر اولیای خدا بیان می‌کند. این عرضه، روزانه، هر هفته و هر ماه انجام می‌گیرد و اگر اعمال انسان خوب باشد اولیای خدا از او شاد می‌شوند و اگر بد باشد نگران و اندوهگین می‌شوند. ایمان و باور به این مسئله تأثیر بسیاری در تربیت و تقوای افراد دارد، پس امام زمان عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف حاضر و ناظر بر اعمال انسان است.

مقام معظم رهبری در این‌باره فرمود: «امام زمان عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف ناظر بر تمام کارهاست و می‌بیند، حتی انتخابات، اعتکاف، تلاش جوان‌ها را برای آذین‌بندی نیمه شعبان، امام زمان دید. حضور شما زن و مرد را در میدان‌های گوناگون، امام زمان دیده است و می‌بیند. حرکت دولتمردان ما را

Simpo PDF Merge and Split Unregistered Version - http://www.simpopdf.com

در میدان‌های مختلف، امام زمان می‌بیند و امام زمان از هرآنچه نشـانه مسـلمانی و نشـانه عزم راسخ ایمانی در آن هست و از ما سر می‌زند، خرسند می شود. اگر خدای نکرده عکس این عمل کنیم امام زمان را ناخرسـند می‌کنیم. ببینید چه عامل بزرگی اسـت». (دیدار اقشـار مختلف مردم به‌مناسبت نیمه شعبان، ۱۳۸۴/۶/۲۹).

۶–۹. امام مهدی عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف

در آیه ۸۶ سوره هود از زبان حضرت هود علیه‌السلام خطاب به قوم خود می‌فرماید: «بَقِيتُ اللَّهِ خَيرٌ لَكمْ إِنْ كنْتُمْ مُؤْمِنينَ وَ ما أَنَا عَلَيكمْ بِحَفيظ؛ آنچه خدا برای شما باقی گذارده (از سرمایه‌های حلال) برایتان بهتر است اگر ایمان داشته باشید و من پاسدار شما (و مأمور بر اجبار به ایمان) نیستم». مفسران قرآن، کلمه «بقیة الله» را بـه‌سـود متعارف حلال در تجارت تفسیر کرده‌اند. این تـعبیر یا بـــه آن دلیل اسـت که چون سـود حلال اندک براسـاس فطرت و به فرمان خداسـت «بقیة الله» است یا اینکه تحصیل حلال باعث دوام نعمت الهی و بقای برکات می‌شود و یا اشاره به پاداش و ثواب‌های معنوی اسـت که تا ابد باقی می‌ماند هرچند دنیا و تمام آنچه در آن اسـت، فانی شـود (طبرسـی، ۱۳۵۲، ۲۸۶/۵). «بَقِيتُ اللَّهِ» در این آیه به‌معنای درآمد و سـودی اسـت که از یك سرمایه حلال و خداپسندانه برای انسان باقی می‌ماند و صددرصد حلال است، اما در روایات به هر وجود مبارکی که به اراده خداوند برای بشـریت باقی می‌ماند «بَقِيتُ اللَّهِ» می‌گویند ازجمله به سـربازان مؤمنی که پیروزمندانه از جبهه جنگ برمی‌گردند؛ زیرا به اراده الهی باقی مانده‌اند. به امام عصر عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف نیز «بَقِيتُ اللَّهِ» می‌گویند؛ زیرا آن وجود شریف به خواست خداوند برای هدایت مردم ذخیره و باقی نگه داشته شده است. در روایات آمده است که یکی از نام‌ها و اسامی مبارك آن حضـرت، بَقِيتُ اللَّهِ اسـت (مجلسـی، ۱۳۹۲، ۲۵۹/۴۶). «السـلام علیك یا بقیة اللّه فی أرضـه». وقتی آن حضـرت در مکه ظهور کند این آیه را تلاوت می‌کند و می‌فرماید: «من آن «بقیة اللّه» هستم». البته به سایر معصومین علیهم‌السلام نیز لقب «بقیةاللّه» داده شده است (قمی، ۱۳۸۱، ۱۰۸/۴).

در روایـات مـتـعـدد آمـده اســت کـه «بـقـیـة الله» بـه وجـود مـقـدس حضــرت مـهـدی صاحب‌الزمان عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف یا امام دیگـر تفسیر شده است ازجمله: در حدیثی با چند واسطه از محمد

Simpo PDF Merge and Split Unregistered Version - http://www.simpopdf.com

بن مسلم روایت شده است که می‌گوید: «امـام بـاقـر علیه‌السلام پس از بیان برخی از علائم ظهور فرمود: «فَعِنْدَ ذَلِک خُرُوجُ قَائِمِنَا فَإِذَا خَرَجَ أَسْـنَدَ ظَـهْرَهُ إِلَى الْكعْبَةِ وَ اجْتَمَعَ إِلَيهِ ثَلَاثُمِائَةٍ وَ ثَلَاثَةَ عَـشَرَ رَجُلًا وَ أَوَّلُ مَا ينْطِقُ بِـهِ هَـذِهِ الْآيَةُ بَقِيتُ اللَّهِ خَيرٌ لَكمْ إِنْ كنْـتُمْ مُؤْمِنِينَ ثُمَّ يقُولُ أَنَا بَقِيةُ اللَّهِ فِي أَرْضِه وَ خَلِيفَتُهُ وَ حُجَّتُهُ عَلَيكمْ فَلَا يسَلِّمُ عَلَيهِ مُسْلِمٌ إِلَّا قَالَ: السَّلَامُ عَلَيک يا بَقِيةَ اللهِ فِي أَرْضِهِ؛ در آن هنگام قـائم مـا ظـهور می‌کند. وقتی‌که ظهور کرد بـه کعبه تکیه می‌دهد و سیصدوسیزده نفر دور او جمع می‌شـوند و اولین حرفی که می‌زند این آیه اسـت: «بَقِيتُ اللَّهِ خَيرٌ لَكمْ إِنْ كنْتُمْ مُؤْمِنِينَ»، سـپس می‌گوید: «من، بقیة الله و خلیفه او در زمین و حجت خدا بر شـما هسـتم، پس از آن هیچ مسلمانی بر او سلام نمی‌دهد مگر اینکه می‌گوید: «السَّلَامُ عَلَيک يا بَقِيةَ اللَّهِ فِي أَرْضِهِ» (حویزی، ۱۳۸۳، ۳۹۲/۲). مقام معظم رهبری در این باره می‌فرماید: «امام زمان عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف ذخیره برای زندگی حقیقی بشـر و تاریخ اسـت. نکته عظمت بشـر از اینجا آغاز می‌شـود تا به‌سـوی کمال برسد» (۱۲/۲۵/ ۱۴۰۰).

۷. نتیجه‌گیری

در مقوله مسـلمانان به‌ویژه مذهب تشـیع، امام مهدی عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف متولد شـده و از ذریه پیامبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله است و حاضر و ناظر است و روزی ظهور می‌کند. برخلاف تصور دشمنان که شخصیت امام مهدی عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف را چهره‌ای غیرواقعی و وحشـی جلوه داده و در فیلم‌های هالیوود نشـان می‌دهند و تشـویق به ناامیدی و تاریکی جهان تصـور می‌کنند و این فرد را به مهدی عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف معرفی می‌کنند و به برخی از ظواهر روایات اسـتدلال می‌کنند تا به هدف پلید خود برسـند و مردم را بـه گمراهی بکشـند و نور اسـلام را خـاموش کننـد، ولی ازنظر قرآن و روایات، امـام مهدی عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف وارث انبیای الهی، مظهر عدل، خورشـید فروزان هدایت، ملجأ و قطب عالم، مصلح کل و مظهر عدل خداوند است که همه جهان را پر از عدل و قسط می‌کند. شخصیت امام مهدی عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف تجلی همه خوبی‌هاسـت و وعده خداوند درباره غلبه دین حق اسـلام بر تمام هستی محقق خواهد شد.

Simpo PDF Merge and Split Unregistered Version - http://www.simpopdf.com

فهرست منابع

* قرآن الکریم (۱۳۸۹). مترجم: فولادوند، محمدمهدی. قم: چاپخانه بزرگ قرآن کریم.
۱. اخیابی جمیله.، و انوری، حسن (۱۳۸۱). فرهنگ بزرگ سخن. تهران: انتشارات سخن.
۲. بحرانی، هاشم (۱۳۶۷). سیمای حضرت مهدی عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف در قرآن. مترجم: حایری قزوینی، مهدی. تهران: نشر آفاق.
۳. جوهری فارابی، اسماعیل بن حماد (۱۴۰۷). تاج اللغه و صحاح العربیه. بیروت: دار العلم للملایین.
۴. خزازی قمی، ابوالقاسم بن علی (۱۴۰۱). کفایت الاثر فی النص علی الایمه اثنی عشر. قم: نشر بیدار.
۵. راغب اصفهانی، حسین بن محمد (۱۳۷۰). المفردات فی غریب القرآن. بیروت: دار العلم دار الشامیه.
۶. رضی، محمد بن حسین شریف (۱۳۸۰). مجازات النبویه. قم: مؤسسه علمی فرهنگی دار الحدیث.
۷. سهروردی، یحی بن حبش (۱۳۷۲). مجموعه مصنفات شیخ اشراق. مصحح: نجف‌علی، حبیبی.، و نصر، سید حسین. تهران: وزارت فرهنگ و آموزش عالی مؤسسه مطالعات و تحقیقات فرهنگی.
۸. صافی گلپایگانی، لطف‌الله (۱۳۹۰). پیرامون معرفت امام علیه‌السلام. قم: مسجد جمکران.
۹. صافی گلپایگانی، لطف‌الله (۱۳۹۳). منتخب الاثر فی الامام الثانی عشر. مترجم: احمدی، محسن. قم: نشر منیر.
۱۰. صافی گلپایگانی، لطف‌الله (۱۳۹۱). امامت و مهدویت. قم: دفتر آیت‌الله صافی گلپایگانی.
۱۱. طبرسی، ابوعلی الفضل بن حسن (۱۳۵۲). مجمع البیان. مترجم: بهشتی، احمد. تهران: نشر فراهانی.
۱۲. صدوق، محمد بن علی بن الحسین (۱۳۸۲). کمال الدین و تمام النعمه. مترجم: پهلوان، منصور. قم: مسجد مقدس جمکران.
۱۳. عروسی حویزی، عبد علی بن جمعه (۱۳۸۳). نور الثقلین. مصحح: محلاتی، رسول. قم: انتشارات اسماعیلیان.
۱۴. قمی مشهدی، میرزا محمد (۱۳۸۱). تفسیر کنز الدقایق و بحر الغرایب. قم: انتشارات دار الغدیر.
۱۵. قندوزی، سلیمان بن ابراهیم (۱۳۰۲). ینابیع الموده. مترجم: شاه‌محمدی، محمدعلی. تهران: نشر مهر امیرالمؤمنین علیه‌السلام.
۱۶. کلینی، محمد بن یعقوب (۱۳۸۵). الکافی. مترجم: حسن‌زاده، صادق. تهران: انتشارات قایم آل محمد عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف.
۱۷. مجلسی، محمدباقر (۱۳۹۲). بحار الانوار. تهران: مؤسسه انتشارات کتاب.
۱۸. مطهری، مرتضی (۱۳۵۸). نبوت. تهران: انتشارات صدرا.
۱۹. نایینی، مرتضی (۱۳۸۰). جان و جانان، امام زمان عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف از نگاه مقام معظم رهبری. نشریه انتظار (انتظار موعود)، شماره۲، ص ۱۹-۵۹.
۲۰. نعمانی، محمد بن ابراهیم (۱۳۵۹). الغیبه. مترجم: فهری زنجانی. سید احمد. تهران: دار الکتب الاسلامیه.